

بسمه تعالی

آکادمی بین‌المللی حقوق تطبیقی و چهاردهمین کنگره بین‌المللی حقوق تطبیقی

حقوق تطبیقی، که فوایدی انکارناپذیر دارد، جای خود را در جهان امروز باز کرده است و نهادها، انجمنها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی گوناگون در سراسر جهان در این زمینه فعالیت دارند. در دانشکده‌های حقوق معتبر دنیا این رشته به صورت درس اجباری یا اختیاری تدریس می‌شود و مؤسسات حقوق تطبیقی در کشورهای مختلف به آموزش و پژوهش یا تنها پژوهش در این رشته می‌پردازند. کتابها و مجله‌های فراوانی در حقوق تطبیقی انتشار می‌یابد، کنگره‌ها و سمینارهای متعددی به منظور مطالعات تطبیقی برگزار می‌گردد و این مطالعات برای مقاصد مختلف، از جمله اصلاح و تکمیل قوانین ملی، بکارگرفته می‌شود. یکی از نهادهای بنام که حدود هفتاد سال در راه گسترش حقوق تطبیقی فعالیت داشته و کنگره‌های بزرگ و پر آوازه‌ای در این زمینه تشکیل داده است، آکادمی بین‌المللی حقوق تطبیقی است که برگزاری چهاردهمین کنگره بین‌المللی حقوق تطبیقی را در تابستان امسال تدارک می‌بیند. برای آشنایی حقوقدانان ایرانی با کار آکادمی و کنگره یاد شده و با امید به همکاری بیشتر آنان در

کارهای حقوق تطبیقی، بویژه در سطح جهانی، شایسته است که اطلاعاتی در این باره در اختیار آنان گذارده شود.

الف - آکادمی بین‌المللی حقوق تطبیقی^(۱)

آکادمی بین‌المللی حقوق تطبیقی در سال ۱۹۲۴ در لاهه تأسیس شد. این تاریخ مصادف است با جنبش عظیم حقوقی یا تجدید حیات حقوق در جهان، بعد از جنگ جهانی اول. آکادمی انجمنی است از استادان و حقوقدانان برجسته کشورهای مختلف که اهمیت حقوق تطبیقی را دریافته‌اند و علاقه‌مند به مطالعات تطبیقی حقوق و گسترش آن در سطح داخلی و بین‌المللی هستند. استادان حقوق، از سال ۱۹۰۰ که نخستین کنگره بین‌المللی حقوق تطبیقی در پاریس با کوشش دو استاد فرانسوی به نام ادوارد لامبر^(۲) و رمون سالی^(۳) و زیر نظر انجمن مقررات تطبیقی^(۴) فرانسه برگزار شد، توجه بیشتری به حقوق تطبیقی مبذول داشتند و به تشکیل مجمعی جهانی برای پژوهشهای تطبیقی احساس نیاز کردند. سازمانهای علمی مشابه در آن زمان، در ایالات متحده، آلمان و ایتالیا وجود داشت. جنبش حقوقی که بعد از جنگ جهانی اول پدید آمد، تشکیل اتحادی از متخصصان حقوق تطبیقی در سطح جهانی را ایجاب می‌کرد. بدینسان آکادمی بین‌المللی حقوق تطبیقی از بهترین حقوقدانان زمان که معتقد به همکاری حقوقدانان کشورهای مختلف و بهره‌برداری از حقوق تطبیقی برای تنظیم بهتر روابط بین‌المللی بودند، بنیان نهاده شد.

۱- مطالب مربوط به این بخش از راهنمای آکادمی تحت عنوان:

- Académie Internationale de droit comparé

International Academy of comparative Law

مورخ ۱۹۹۳ ترجمه و اقتباس شده است.

2-Edouard Lambert

3- Raymond Saleilles

4-Société de Législation comparé

معمار این اتحاد یک حقوقدان مجارستانی به نام المربالوگ^(۵) بود که تحت تأثیر مصایبی که در اثر جنگ دامنگیر کشورش شده بود بعد از جنگ به طرفداری شدید از اتحاد ملتها برخاست و براین عقیده بود که حقوقدانان می‌توانند نقش رابط و پیونددهنده ملتها را ایفا کنند. بالوگ حدود ۴۰ سال و حتی در دوره جنگ جهانی دوم (۱۹۳۹-۱۹۴۵)، به رغم مصیبتها و گرفتاریهای ناشی از جنگ، در سمت دبیرکل آکادمی انجام وظیفه کرد و زندگی خود را وقف موفقیت و پیشرفت این سازمان نمود. پس از او فیلیپ دوسولاکانیزارس^(۶) اسپانیایی و گابریل مارتی^(۷) فرانسوی عهده‌دار این سمت شدند که از بزرگترین استادان حقوق تطبیقی بودند و در موفقیت آکادمی سهم بسزایی داشتند. پس از آنان و از سالها پیش، دبیرکلی آکادمی بر عهده استاد برجسته فرانسوی به نام رولان دراگو^(۸) گذارده شده است.

آکادمی طبق اساسنامه (مواد ۶، ۷ و ۸) دارای اعضای اصلی و پیوسته است. اعضای اصلی ۵۰ نفرند که از میان استادان و دانشمندان برجسته حقوق وابسته به نظامها و گروههای مختلف حقوقی انتخاب شده‌اند. در داخل آکادمی ۶ گروه حقوقی وجود دارند: گروه لاتینی، گروه کامن‌لو، گروه اروپای شمالی و مرکزی، گروه اروپای شرقی، گروه خاورمیانه و افریقا و گروه آسیا. اعضای پیوسته آکادمی تعدادشان محدود نیست، ولی امروز عده آنان ۱۲۵ نفر است که به وسیله اعضای اصلی با اکثریت دو سوم آراء برگزیده شده‌اند. اکثر اعضای آکادمی از استادان حقوق هستند، ولی برخی از قضات عالی‌رتبه دادگاههای داخلی و بین‌المللی نیز به عضویت آکادمی پذیرفته شده‌اند چراکه آکادمی علاوه بر مسائل علمی و نظری به جنبه‌های عملی هم توجه دارد و در واقع فعالیت آکادمی بر سه محور آموزش، پژوهش و عمل دور می‌زند. قابل ذکر است که برخی از استادان ایرانی نیز به عضویت آکادمی نایل آمده‌اند.

5- Elemer Balogh

6- Felipe de Sola Canizares

7- Gabriel Marty

8- Roland Drago

آکادمی برای جلب همکاری حقوقدانان نظامهای مختلف، کمیته‌های ملی، که در واقع نمایندگان آکادمی هستند، در بیش از ۵۰ کشور تشکیل داده است. البته آکادمی حقوقدانان ذیصلاح را فقط به لحاظ ارزش علمی آنان به عضویت می‌پذیرد و هیچ‌گونه ملاحظات ملی یا سیاسی را در گزینش افراد دخالت نمی‌دهد. مع‌هذا آکادمی به لحاظ خصلت بین‌المللی خود باید رابطی بین مراکز ملی حقوق تطبیقی باشد. به دیگر سخن، آکادمی یک شبکه جهانی به وجود آورده که ایجاد روابط همکاری و دوستی بین علمای حقوق تطبیقی کشورها را ممکن می‌سازد.

در عصر ما آکادمی بدان گونه نیست که در آغاز تأسیس بود. در ۱۹۲۴ دشواریهای سفر زیاد بود و فقط گردهماییهای آکادمی، فرصتی برای دیدار حقوقدانان در سطح جهانی فراهم می‌آورد. امروزه وضع دست‌کم از دو جهت دگرگون شده است: یکی آنکه استادان حقوق بیش از پیش دعوت می‌شوند که در خارج از کشور خود تدریس کنند یا در دیدارهای دو جانبه شرکت نمایند؛ دیگر آنکه سازمانهای بین‌المللی متخصص در پاره‌ای از رشته‌های حقوقی زیاد شده‌اند و از این لحاظ رسالت جهانی آکادمی تا حدی کاهش یافته است. در برخی از زمینه‌ها مانند حقوق بین‌الملل، حقوق مالیاتی و حقوق کار نهادهای جدیدی پدید آمده‌اند و این پدیده دامنه فعالیت آکادمی را محدود کرده است. مع‌هذا آکادمی به اصول نخستین خود وفادار مانده و به پژوهشهای خویش در همه رشته‌های حقوق ادامه می‌دهد.

آکادمی در آغاز فعالیت خود هر سال گردهماییهایی برای مطالعات تطبیقی تشکیل می‌داد و برنامه‌ای برای انتشار کارهای خود داشت، ولی مشکلات مالی سبب شد که فعالیت اصلی آکادمی، یعنی تشکیل کنگره‌های جهانی حقوق تطبیقی، به چهار سال یک بار محدود گردد.

آکادمی منبع درآمدی بجز حق عضویت سالانه اعضای خود ندارد، از هیچ دولتی کمک مالی دریافت نمی‌کند و فقط در زمانی که کنگره‌ای تشکیل می‌دهد، میزبانان کنگره بخشی از حق ثبت‌نام دریافتی را به آکادمی می‌پردازند.

نخستین کنگره بین‌المللی حقوق تطبیقی به سال ۱۹۳۲ در لاهه برگزار شد و بیست موضوع در آن، مورد بررسی قرار گرفت که به پنج بخش تقسیم شده بود

(روش‌شناسی، منابع و تاریخ حقوق، حقوق مدنی و آیین دادرسی مدنی، حقوق بازرگانی و حقوق مالکیت فکری، حقوق عمومی و کیفری و حقوق بین‌الملل). دومین کنگره آکادمی نیز در لاهه، به سال ۱۹۳۷ تشکیل گردید. با آغاز جنگ جهانی دوم کار آکادمی متوقف و پس از آن در سال ۱۹۵۰ از سر گرفته شد. کنگره‌هایی که از آن پس تشکیل شدند، به شرح زیرند: لندن (۱۹۵۰)، پاریس (۱۹۵۴)، بروکسل (۱۹۵۸)، هامبورگ (۱۹۶۲)، اوپسالا (۱۹۶۶)، پساکارا (۱۹۷۰)، تهران (۱۹۷۴)، بوداپست (۱۹۷۸)، کاراکاس (۱۹۸۲)، سیدنی (۱۹۸۶)، مونرئال (۱۹۹۰). کنگره چهاردهم آکادمی در تابستان سال جاری در آتن تشکیل خواهد شد.

کنگره تهران که کنگره نهم آکادمی به‌شمار می‌آید و در مؤسسه حقوق تطبیقی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران برگزار شد، از بهترین و موفق‌ترین کنگره‌های آکادمی محسوب می‌شود. حدود ۲۵۰ نفر از استادان و علمای حقوق در آن شرکت داشتند و حدود ۴۰ موضوع که از موضوعات حقوقی روز بودند، در آن، مورد بررسی تطبیقی واقع شدند. گزارش‌های کلی کنگره و بسیاری از گزارش‌های ملی آن به چاپ رسیده که از منابع مهم حقوق تطبیقی به‌شمار می‌آید.

موضوعاتی که در هر یک از کنگره‌ها مورد بررسی واقع می‌شوند، مربوط به همه رشته‌های بزرگ حقوق خصوصی و حقوق عمومی هستند و نیز به روش‌شناسی، قوم‌شناسی، انفورماتیک و کتابشناسی (مدارک و منابع علمی) ارتباط دارند. آخرین بخش، به موضوعی که از سوی انجمن دانشجویان و دانش‌آموختگان دانشکده بین‌المللی آموزش حقوق تطبیقی^(۹) انتخاب می‌شود، اختصاص دارد. این انجمن در سال ۱۹۶۱ تأسیس شده است. دانشکده مذکور که مرکز آن در استراسبورگ است، روابط نزدیکی با آکادمی دارد و در واقع فعالیت آکادمی را با آموزش حقوق تطبیقی در دوره‌های کوتاه‌مدت که در آن شماری از اعضای آکادمی و حقوقدانان برجسته دیگر، به عنوان استاد شرکت می‌کنند، تکمیل می‌کند. گوتریچ^(۱۰) که از برجسته‌ترین استادان

9- Faculté internationale pour l'enseignement du droit comparé

10-Gutteridge

حقوق تطبیقی بوده است، در مقاله‌ای مشهور مندرج در مجموعه مقالاتی که به افتخار لامبر استاد برجسته فرانسوی و منخصص در حقوق تطبیقی منتشر شده، سه ویژگی برای حقوق تطبیقی ذکر کرده است: نقش آن در حسن روابط بین دولتها، فایده آن برای اصلاح حقوق و جایگاه آن در تربیت حقوقی. آکادمی بین‌المللی حقوق تطبیقی هر سه هدف را مد نظر داشته، برای وصول به آنها تلاش می‌کند.

ب - چهاردهمین کنگره بین‌المللی حقوق تطبیقی^(۱۱)

چنانکه اشاره شد، آکادمی هر چهار سال یک بار، یک کنگره بزرگ حقوق تطبیقی در یکی از کشورها تشکیل می‌دهد که طی آن موضوعات متعددی مورد بحث و بررسی تطبیقی قرار می‌گیرند. موضوعات هر کنگره، دو سال پیش از تشکیل آن، پس از نظرخواهی از محافل علمی و کمیته‌های ملی حقوق تطبیقی، مورد بررسی و تصویب کمیته کارشناسان واقع می‌شود و برای کمیته‌های ملی و اعضای آکادمی و مؤسسات حقوق تطبیقی ارسال می‌گردد. سپس برای هر موضوع یک مخبر کل^(۱۲) تعیین می‌شود که وظیفه او بررسی و جمع‌بندی گزارشهای ملی راجع به آن موضوع و تهیه یک گزارش کلی مقایسه‌ای درباره آن و تقدیم آن به آکادمی است. گزارشهای ملی به وسیله استادان و صاحب‌نظران حقوق در کشورهای مختلف تهیه می‌شود. هر گزارش دهنده ملی، حقوق کشور خود را درباره موضوع تعیین شده در برنامه کنگره بررسی و گزارش ملی خود را به آکادمی و مخبر کل موضوع تقدیم می‌کند. گزارشهای ملی و کلی راجع به موضوعات، قبل از تشکیل کنگره آماده و تکثیر می‌شوند. در دوره برگزاری کنگره، گزارشهای کلی در کمیسیونهای مختلف، با حضور گزارش دهندگان ملی و دیگر صاحب‌نظران، ارائه و مورد بحث و نقد و بررسی قرار می‌گیرند و بعد از پایان کنگره، گزارشهای کلی در مجموعه‌ای به وسیله مؤسسه میزبان به چاپ می‌رسند. گزارشهای ملی نیز چه بسا به

۱۱- مأخذ: مکاتبات آکادمی و برنامه چهاردهمین کنگره بین‌المللی حقوق تطبیقی که از سوی میزبانان

یونانی به چاپ رسیده است.

وسیله مؤسسات علمی یا انتشاراتی کشورهای ذیربط قبل یا بعد از برگزاری کنگره به زیور طبع آراسته می شوند.

چهاردهمین کنگره بین‌المللی حقوق تطبیقی که از چند سال پیش تدارک برگزاری آن دیده شده است، از ۳۱ ژوئیه تا ۶ اوت ۱۹۹۴ (۹ تا ۱۵ مرداد ۱۳۷۳) در آتن با همکاری وزارت دادگستری، وزارت فرهنگ یونان، مؤسسه یونانی حقوق بین‌المللی و حقوق خارجی، کمیته یونانی حقوق تطبیقی و دانشکده‌های حقوق یونان برگزار خواهد شد و همه استادان حقوق و حقوقدانان علاقه‌مند - اعم از اینکه گزارشی راجع به یکی از موضوعات کنگره داده یا نداده باشند - می‌توانند به هزینه خود یا هزینه دانشگاه یا سازمان متبوع خود در کنگره شرکت کنند.

موضوعاتی که برای کنگره چهاردهم در نظر گرفته شده است، مشتمل بر ۸ بخش و ۳۴ موضوع به شرح زیر است:

۱. الف - تاریخ حقوق و قوم‌شناسی حقوقی

۱- تداوم یا عدم تداوم حقوق در دوره انقلابهای اجتماعی

۲- ریشه‌های نهادی نظامهای حقوق غربی در حقوق کلیسایی

۱. ب - نظریه عمومی حقوق و فلسفه حقوق

شیوه نگارش قانون: قواعد تفسیری و قواعد امری

۱. ج - حقوق تطبیقی و وحدت حقوق

کاربرد حقوق تطبیقی به وسیله دادگاهها

۲. الف - حقوق مدنی

۱- گرایشهای جدید در مرور زمان مسقط حق

۲- جرائم (مدنی) در سطح گسترده

۳- وضع اموال و نفقه در طلا و بدون تقصیر

۴- فنون نوین قراردادهای مالی و تأثیر آنها بر پول

۲. ب - حقوق بین الملل خصوصی

وضع اموال فرهنگی در حقوق بین الملل خصوصی

۲. ج - آیین دادرسی مدنی

۱- رژیمهای راجع به خودداری از اعمال صلاحیت قضایی در زمینه مدنی و بازرگانی- دادگاه نامناسب و مطرح بودن دعوی در دادگاه دیگر *Forum conveniens, Lis pendens*

۲- ارزش شهادت در حقوق مدنی

۲. د - حقوق کشاورزی

کشاورزی و محیط زیست

۳. الف - حقوق بازرگانی

۱- خرید سهام اکثریت شرکتهای سهامی از طریق پیشنهاد عمومی خرید و فروش در بورس

۲- اسرار بانکی و کنترل دولت بر معاملات ارزی و فعالیتهای محرمانه مربوط به آن

۳. ب - حقوق فکری (معنوی)

ضوابط کیفی حمایت از آثار ادبی و هنری

۳. ج - حقوق کار

حقوق جمعی کارگران در بخش عمومی

۳.۵ - حقوق هوایی و دریایی

- ۱- تحوّل کنونی شکل بارنامه
- ۲- مسائل حقوقی و اداری نقض مقررات در حمل و نقل هوایی

۴. الف - حقوق بین الملل عمومی

حقوق اساسی و حقوق بین الملل

۴. ب - حقوق اساسی

- ۱- مشروعیت قاضی قانون اساسی و نظریه تفسیر
- ۲- اصل تبعیت به عنوان اصل حقوق اساسی
- ۳- تحولات جدید رژیم پارلمانی

۴. ج - آزادیهای عمومی

- ۱- وضعیت حقوقی پناهندگان
- ۲- آزادی مذهبی

۴. د - حقوق اداری

- ۱- تدابیر تأمین و اثر تعلیقی آن در آیین دادرسی اداری
- ۲- دعاوی اداری غیر تشریفاتی

۴. هـ - حقوق مالیاتی

ضوابط رابطه بین عمل مشمول مالیات و مؤدی (تابعیت - اقامتگاه یا محل سکونت یا منبع مالیات)

۵. الف - حقوق کیفری

- ۱- جرم شناختن رفتار دسته جمعی

۲- مجازاتهای کیفری تخییری

۳- تروریسم

۵. ب - آیین دادرسی کیفری

آیین دادرسی اختصاری در امور کیفری

۶. کتابشناسی (مدارک و منابع علمی)

برای یک نظام یکنواخت بین‌المللی ارجاعات

۷. انفورماتیک حقوقی

کاربرد «سیستم کارشناسی» در حقوق تطبیقی

۸. دانشکده بین‌المللی آموزش حقوق تطبیقی

شروط استثناء در تعارض قوانین و تعارض دادگاهها یا اصل مجاورت

قابل ذکر است که برخی از موضوعات یاد شده، به وسیله کمیته ایرانی حقوق تطبیقی پیشنهاد شده و مورد قبول قرار گرفته است.

دکتر سیدحسین صفایی

استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران